

Edebî Tür Olarak Mektup, Hatıra ve Günlüklere Yansıyanlar: Çanakkale’de Savaşan Askerlerin Mektup Hatıra ve Günlüklerinde Yer Alan Motivasyon Unsurları

Korhan ALTUNYAY*

Öz

Edebiyat bilimi mektup, hatıra ve günlük gibi edebi türleri hem edebi tür olarak hem de araştırma kaynağı olarak kullanır. Bu türler/kaynaklar, aynı zamanda psikolojik araştırmalarda da kullanılır. Mektup, hatıra veya günlük gibi edebi türler; onu yazanın bilinçaltını görmek, hayata, olaylara ve problemlere ne tür açılardan baktığını fark etmek için kullanılır. Mektup, günlük ve hatıralara davranış-tepki ilişkisi açısından bakıldığı vakit pek çok detaya rastlanabilir. Bu çalışmada Çanakkale Savaşları’na katılan askerlerimizin ne tür motivasyonlarla hareket ettiği üzerinde durulacaktır.

***Anahtar Kelimeler:** Çanakkale Muharebeleri, Hatıralar, Günlükler, Psikoloji*

Echoes in Letters, Memoirs and Diaries as Literary Genres: Motivational Aspects in Letters, Memoirs and Diaries of the Soldiers Who Fought at the Gallipoli Battle

Abstract

Science of literature uses different genres such as diaries, memories and letters as both literary genres and a resource of research. These genres/resources are also used for psychological researches. Letters, memories and diaries are used to analyze the writer’s subconscious and to understand from which angle the writer looks at the problems, events and life. When analyzed in terms of relationship between behavior-reaction, many details may be found in letters,

* Öğretim Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, koraltunyay@hotmail.com.

memories and diaries. In this paper, we will use letters, memories and diaries of our soldiers in the Battle of Canakkale in order to reveal the motivation behind their behavior.

Keywords: Gallipoli Battle, Memories, Diaries, Psychology

Giriş

Bireyin/yazarın birinci elden ve dolaysız yansımaları sağlayan mektup, hatıra ve günlük gibi edebî türler, birey olgusunu net olarak ortaya koyar. Hayat hikâyesi ve edebî şahsiyet araştırmalarında, sosyal bilim çalışmalarında belge olarak kullanılan bu ürünler, en çok da psikolojik materyal olarak araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu ürünler, diğer edebî türlere göre doğrudan kurgu amacıyla oluşturulmadığı, gerçek hayat hikâyeleri çerçevesinde yazıldığı ve sağlamlarının başka kaynaklara başvurularak yapılabileceği için güvenle dikkate alınıp, araştırmalarda materyal olarak kullanılabilir.

Mektup, hatıra ve günlükler, psikolojik/psikanalitik çalışmalarda en çok başvuru kaynaklarından biridir. Bunun en önemli sebeplerinden ilkinin birinci elden olmasının yanında monolog anlatım tarzının imkânlarından yararlanılarak yazılmasıdır. Bu edebî türler, bireylerin kendileriyle yaptıkları konuşmalarla/iç konuşmalarla oluşur; yani birey, herhangi bir mektup, günlük veya hatıradaki daha çok kendisini, varsaydığı benliğini muhatap alır. Mektuplarda durum biraz daha farklıdır. Mektup, bir başkasına yazılır, ancak bireyler genellikle ulaşıp ulaşamayacağı kuşkulu olan mektupları henüz yanlarında olmayan, kendilerinden kilometrelerce uzaklarda bulunan sevdiklerine yollarlar ve bu yüzden de mektuplar, muhatabına ulaşmadan önce yazarının iç konuşması olarak değerlendirilir. Monologlu anlatımlarda kişi, kendisini bir başkası olarak dikkate alır, kendisiyle yaptığı konuşmalarda bilinç ve bilinçaltı süreçlerini olduğu gibi sergiler. Çünkü karşısında kendisini olduğundan farklı göstermeye itecek herhangi biri, örneğin bir topluluk, cemiyet vs. yoktur. Kendisiyle konuşan biri, elbette kendisinden utanmayacak, tüm mahrem taraflarını büyük bir içtenlikle, herhangi bir çekinti duymadan aktaracaktır. Yaşantısını tahlil eden, hatalarıyla yüzleşen, ayıp ve kusurlarını hiçbir engel olmaksızın değerlendirebilen birey, bunu bir başkasının okumayacağını veya en azından mektupta olduğu gibi sadece kendisine yakın bir kişinin okuyabileceği için güvenle yapabilir.

Bu tür edebî ürünlerde, bireyi tüm çıplaklığıyla görmek mümkündür. Birey, cümle hatalarıyla, dilbilgisi kusurlarıyla, vokabülerindeki yetersizliklerle, ama sadece ve sadece kendisi olarak belirir. Yazının stilinden, kullandığı kelimelerden ve cümlelerinin yapısından karakter analizi ve psikolojik incelemeler yapılabilir. Zengin bir kaynak olarak değerlendirilebilecek olan bu türler, bireylerin bilinç ve bilinçaltı süreçlerini, davranışlarının ardında yatan motivasyonu tüm açıklığıyla gözler önüne serer.

Yazılan bir hatıra ve günlük, gönderilen bir mektup bir sonraki adımda gerçekleştirilecek davranışın ne tür bir motivasyonla, hangi psikolojik saikle yapılacağını çok açık bir şekilde ortaya koyabilir. Bir boşalım aracı olarak yazılan bu ürünler, örneğin bir intihar vakasını, bir evliliğin bitişini veya gerçekleştirilen herhangi bir başka davranışın arkasındaki güdüyü, psikolojik mekanizmayı ortaya koyar.

Çanakkale mektuplarına da bu gözle bakmak mümkündür. Bu mektuplarda birey olgusu tüm çıplaklığıyla ortaya çıkar. En başta da onu motive eden hususları görmek olasıdır. Psikoloji bilimi, davranış-tepki ilişkisini incelemiş ve pek çok araştırmadan sonra bireyin davranışlarının bir sebebe dayandığını, davranışı gerçekleştirmeye iten bir motivasyon unsuru bulunduğunu keşfetmiştir. Psikoloji bilimin verilerine göre insan davranışının “en önemli özelliklerinden birisi, bunların çok nedenli ve karmaşık oluşudur.”¹ Psikoloji biliminde uyarıcı-tepki ilişkisi biçiminde formüleleştirilen olaylar dizisine göre bir uyarıcı organizmayı etkiler ve organizma bu uyarıcının etkisiyle çeşitli tepkiler verebilir. Davranış terimiyle karşılanan tepki, bireyin içinden veya dışından kaynaklanan birtakım motivasyon/güdülenme unsurlarına göre gerçekleşir. Motivasyon terimi, psikoloji biliminde şu şekilde tanımlanır: “Kişiyi belli bir şekilde davranmaya sürükleyen fizyolojik ya da psikolojik nitelikteki itici güç. Motivasyon; içsel değerler ya da bireysel hedefler şeklinde (içsel güdülenme) olabileceği gibi, başkaları tarafından takdir edilme ya da ödüllendirilme (dışsal güdülenme) şeklinde dışsal da olabilir.”² Motivasyon, bireyi herhangi bir davranış yapması için hazır hale getirir, yani motivasyon “canlının hareket etmesini sağlayan kuvvettir.”³

Davranışın gerçekleşmesini sağlayan, bireyi uyaran pek çok iç ve dış etken vardır. Fizyolojik, psikolojik ve toplumsal etkenler, bireyin çeşitli durumlar karşısında farklı tepkiler oluşturmaya sebep olur. Fizyolojik ve psikolojik etkenler, genellikle bireyin iç hayatıyla, iç hayatının soyut ve somut yanlarıyla ilgilirken toplumsal etkenler, genellikle dıştan gelen ve bireyi biçimlendirmeye, ona bir kuralı, anlayışı dikte etmeye çalışan etkenlerdir. İştah, cinsellik fizyolojiyi harekete geçirirken ilgi, istek, amaç, ideal, tutku gibi etkenler bireyin psikolojik dünyasıyla ilgilidir. Herhangi bir savaş, iç felaket, sosyal bir olay veya ekonomik bir problem de genel itibarıyla toplumsal etkenler olarak değerlendirilebilir. Birey, tüm bu iç ve dış olaylar karşısında hareket eder, kendisini uyaran etkenin yönlendirdiği ve biçimlendirdiği doğrultuda veya aksine eyleme geçer.

Bu çalışmada, Çanakkale Savaşları’na katılan askerlerimizin yazdığı edebi bir tür olan mektup, hatıra ve günlüklere barındırdıkları motivasyon unsurları açısından bakılacaktır.

1 Feriha Balkış Baymur, *Genel Psikoloji*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2010, s. 27.

2 Güncel Masaroğulları, Muhammet Koçakgöl, *Psikoloji Sözlüğü*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2011, s. 116.

3 Sami Gürtürk, *Psikoloji*, Ulusal Basımevi, Ankara 1971, s. 66.

I. Çanakkale Savaşlarında Türk Askerini Savaşa Hazır Hale Getiren Motivasyon Unsurları

Mektup, hatıra ve günlüklere farklı açılardan bakılabilir. Savaş esnasında ve savaşın tam ortasında kaleme alınan bu ürünler, askerlerimizin içinde bulunduğu psikolojiyi net olarak sergiler, çünkü olayın gerçekleştiği anla mektup, hatıra veya günlüğün yazıldığı an aynıdır. Bu yüzden olayın yaşanma ve yazılma zamanı arasındaki mütakabiliyet ilişkisi, yazılanlarda kurgunun ağırlığını azaltır. Dolayısıyla bu metinlerden elde edilen verilere Türk askerini motive eden gerçek etkenler olarak bakılabilir, böylece savaşın beşerî yüzü de ortaya çıkar.

Türk askerinin Çanakkale Savaşları'na katılmasını sağlayan iç ve dış pek çok etken vardır. Çalışmada bu etkenler, alt ve üst rütbelere sahip askerlerin yakınlarına yazdığı mektuplardan, kaleme aldıkları hatıra ve günlüklerden yola çıkılarak irdelenmeye, bir bakıma askerimizin psikolojik dünyası gözler önüne serilmeye çalışılacaktır.

1. Dinî Duygular

Toplumların, toplumu oluşturan bireylerin tabi olduğu en güçlü kurallar manzumesi din temellidir. Din, 'mutlak' anlayışı etrafında şekillenir; 'mutlak' gücü her şeye yeten ve bu dünyayı yaratan Allah'tır. Allah'ın va'zettiği kanunlar, hem bu dünyada hem de öte dünyada mutluluk ve huzurlarını sağladığı için bireyler, birtakım eylemlerini bu motivasyon kaynağıyla gerçekleştirirler. Türk askerine motivasyon sağlayan en önemli kaynak dindir, dinin çerçevesini çizdiği öte dünya anlayışı, şehitlik-gazilik, vatan ve millet kavramlarına atfedilen değerler Çanakkale Savaşları'nda askerlerimizi yönlendirmiş, askerlerimizin fedakarca savaşa katılmalarını sağlamıştır.

Türk askeri, ilahî himayenin daima yanlarında olduğunu düşünür ve bu anlayış, ona savaşta en büyük psikolojik desteği sağlar. Cephe gerisinde din adamları, askerlerimize dini telkinlerde bulunmuş, 'Allah, Muhammed aşkını aşılamaya çalışmıştır.'⁴ Bir askerimiz, Allah'ın kendilerini koruduğunu şu sözlerle anlatır: "*En tehlikeli anlarda ilahî bir himaye kanadını üzerlerinde hissederek yulgnlıktan masun kalırlar.*"⁵ İlahi himaye, Hz. Peygamber'in Türk askerini koruduğu inancıyla birleşir. Ömer Onbaşı, kardeşine ve oğluna hitaben şunları yazar:

"Buraya geldik geleli öyle cenk ediyoruz ki, yerlerden babalarımız başlarını kaldırmıyor bize bakıyor. Göklerden melekler iniyor. Ne dersin Mehmet? Ben, bir gece iki melek gördüm. Biri geldi omzuma gundu. Öbürü de gözümüzün önünde uçtu, uçtu durdu. Ama nasıl? Düşman yaylım ateş ediyordu. Kurşunlar dolu tanesi

4 Burhan Sayılır, *Çanakkale Kara Savaşları Öncesi ve Sırasında Psikolojik Harekât Faaliyetleri, Askerlerin Psikolojileri ve İçinde Buldukları Koşullar (Mart-1915 Ocak 1916)* (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara 2005, s. 87-88.

5 Ömer Çakır, *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009, s. 66.

gibi yağıyordu. Bu melekleri bizim büyük şefaatçi Peygamberimiz beni korumaya göndermişti. Dua edem dedim, kollarımı kaldıradım ki... Gelsin yaylım ateş! Mavzerime gürşun yetiştiremiyordum. Derken melekler uçuverdiler. Düşman da kaçtı, kaçtı teres.”⁶

Türk askerinin hissettiği himaye, onun kolayca şehit olabilmelerini, hiç düşünmeden vatan ve millet için canını feda edebilmesini sağlar. Mustafa Kemal, bunu Madam Corinne'ye yazdığı mektupta veciz bir şekilde ortaya koymuştur: “Çok şükür askerlerim pek cesur ve düşmandan daha kuvvetlidirler. Bundan başka hususî inançları, çok defa ölüme sevk eden emirlerini yerine getirmelerini kolaylaştırıyor. Filhalka onlara göre iki semâvî netice mümkün: Ya gazi ya şehit olmak. Bu sonuncusu nedir bilir misin? Dosdoğru cennete gitmek.”⁷ Dinin vatan için ölenlere vaat ettiği cennet, Türk askerinin inandığı gerçek hayattır, dolayısıyla bu hayatın yaşanacağı ve pek çok peygamberle, özellikle de İslam peygamberi Hz. Muhammed'le bir arada olma duygusu onu motive etmiştir. Bir çavuş arkadaşının mektubuna aldığı şu cümlesinde Hz. Peygamber'e ulaşmak istediğini söyler. “Aman ya Muhammed! Biz bugün sana kavuşmak ve şehid olmak istiyoruz. Ben o kadar günahkar mıyım ki beni cennetine almıyorsun!...”⁸

Şehitlerin ölmediğine, “Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin, zira onlar diridirler.”⁹ ayeti bir başka motivasyon unsuru olarak belirir. Mehmet Fasih Bey hatıralarında, Nuri Çavuş şehit olunca içindeki sesle konuşur: “(...) o kadar muzdaripim ki, sanki nereye baksam orası bana, ‘Nuri şehit oldu!... Sevdiklerimden birisini daha kaybettin!’ diyor. Bununla beraber buna ve Nuri'ye ve Nuri'den evvelkilere onların öldüklerine ve bir daha bir Nuri'nin dirilmeyeceğine katiyen inanmıyor ve diyor ki, ‘Onlar muvakkat bir zaman için öldüler. Yine dirilecekler.’¹⁰ Bu yüzden Türk askeri, ölümden hiçbir şekilde korkmamaktadır, çünkü bu dünyanın ebedi olmadığını, asıl hayatın cennette yaşanacağını bilir. Şehit olmak, cenneti hak etmenin yollarından biridir. Bu motivasyonla Üsteğmen Zahit şunları söyler: “Birbirimize verdiğimiz sözlerden dönmememizi ister ve umarım. Ruhuma bir mevlit okutmak vicdanına kalmıştır. Kendim için başka bir şey istemiyorum. Şehitlik bana yeter.”¹¹

6 Ömer Onbaşı'nın Mektubu, Yeni Mecmua-Çanakkale Özel Sayısı,(Haz. Muzaffer Albayrak, Ayhan Özyurt), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008, s. 190.

7 Çakır, *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, s. 82.

8 Çakır, *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, s. 69.

9 *Kur'ân-ı Kerim*, Bakara 2/54.

10 Mehmet Fasih Bey, *Kanlısirt Günlüğü-Mehmet Fasih Bey'in Çanakkale Anıları*,(Haz. Murat Çulcu), Arba Yayınları, İstanbul 1997, s. 103.

11 Çakır, *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, s. 117.

2. Milli Duygular

Milliyet duygusu, psikolojik motivasyon adına dinden sonra sayılabilecek en güçlü duygulardan biridir. Bireyler, ait olduğu milletin değerlerini benimser ve bunu psikolojik dünyasında en önemli motivasyon unsuru olarak kullanır. Milliyet, psikolojiye aslında sosyolojinin armağanıdır. Milliyet duygusu, topluma ve bireylere yaşama azmi verir, kendini gerçekleştirme umudu aşılır ve savaş gibi pek çok olayda itici bir güç olarak kullanılır. Çanakkale Savaşları'nda milliyet, çok önemli bir motivasyon unsuru olarak ön plana çıkar. Türk askeri vatan, milliyet ve Osmanlılık duygusuyla Çanakkale'de çok önemli fedakârlıklar yapmış ve bunları da mektup, hatıra veya günlüklerinde anlatmıştır.

Askerimiz, Türklüğü çok önemsemiştir, bu savaşı kaybetmenin Türklük gururuna dokunacağını, yenilginin Türklerin yeryüzünde onurlu bir hayat sürmesine engel olacağını farkındadır. Ömer Onbaşı, kardeşine hitaben yazdığı mektubun giriş kısmında Türklüğün önemine değinir: “*Sen daha küçüksün, aklın ermez amma Türk oğlu cenge girince aslan kesilir.*”¹² Milli duygular, Türk askerini ayakta tutmuş, tüm korkularını unutmasını sağlamış ve onun düşmanla savaşması için çok önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur. İbrahim Naci, günlüğünde bu duygularla memleket ve vatan sevdasını sergiler: “*Ben ki, kalbimde senelerden beri vatanım, memleketim için büyük bir aşk beslemiş, fikrimde onun yükselmesi için senelerce neler düşünmüştüm. Kalbimi yokladım. Acaba bu aşk, bu sevgi sönmüş müydü? Hayır!... Onu daha büyük bir muhabbet ile coşmuş bir halde buldum. Fakat bu korku neydi? Anladım! Bu düşmanı görmeden, onunla boğuşmadan memleket için, millet için didinmeden ölmekten korkuyordum.*”¹³ Türklüğün dışında milli bir duygu olarak Osmanlılığın da milli bir motivasyon kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Askerlerimiz, Türk olduklarının bilincindedirler, ancak Osmanlı Devleti'nin ayakta kalabilmesi ve Türklüğün yaşayabilmesi için de Osmanlılık düşüncesine, bu uğurda savaşmaya ihtiyaç olduğunu farkındadırlar. Fakat Osmanlılık düşüncesi, dini inançlardan soyutlanarak ele alınmaz. Osmanlı olduğunu, Osmanlılığın devamının gerektiğini düşünen askerlerimiz, bunun da ancak İslam dininin yaşamasıyla mümkün olacağını farkındadır. İsmi verilmeyen bir şehit, kız kardeşine yazdığı mektupta bu konuya değinir: “*İslamiyet'in ve hilâfet-i mukaddesemizin ve Osmanlılığın bekası için şan meydanında şehid olduğumu iştirersen, bu küçücük defter eline geçecektir. Yetiştirdiğin erkek evlat düşmandan benim intikamımı alsın. Evladını memlekete hayırlı ve fedakâr olarak yetiştir.*”¹⁴ Benzer biçimde Enver Paşa da şehit ailelerine yazdığı bir mektupta Osmanlığa vurgu yapar: “*Bir Osmanlı askerine yakışan kahramanlık ve fedakârlıkla şehit oldu. Din-i*

12 Ömer Onbaşı'nın Mektubu, s. 190.

13 İbrahim Naci, *Allahsımarladık*, Yeditepe Yayınevi, (Haz. Lokman Erdemir), Seyit Ahmet Silay, Çanakkale-2013, s. 72.

14 Çakır, *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, s. 108.

*celî-i İslam’ın mukaddes vatanın müdafaası uğrunda hayatını feda edenlerin arka-
larında bıraktıklarına düşen vazife ye’s ve fütûr değil, fahr ve sürûrdur.”¹⁵*

Milliyetle, Türklükle ve Osmanlılıkla birlikte ele alınabilecek bir başka duygu da vatandır. Vatana hizmet, vatanın kutsallığı ve vatan için çalışma gibi duygular, Türk askerini Çanakkale Savaşları’nda mümkün olduğundan daha fazla motive etmiş, onların düşman karşısında pozisyon almalarını ve psikolojik destek bulmalarını sağlamıştır. Selahaddin Adil Paşa’ya göre Balkan Savaşları’nda yaşanan mağlubiyetler vatanperverlik duygularını motive etmiştir: “Çanakkale Muharebeleri, az zamanda yetiştirilen, gerek Balkan Muharebeleri’nde uğradığı mağlubiyetin verdiği acıdan ileri gelen ve bir kat daha artan vatanperverlik hissi gerek durumun memleketin geleceği için yaratacağı tehlikeli ve belki vatanın parçalanmasına sebep olacak ortam, bütün ordu mensuplarını azami derecede fedakârlık göstermeye sevk etmiş ve en büyüğünden en küçüğüne kadar milletin bütün fertleri birbirine rekabet derecesine vazifesini yerine getirmeye azmetmişti. Bu zihniyetle ordumuzun muvazzaf ve yedek sınıfları bu uğurda hayatlarını feda etmeyi seve seve kabul etmiş, millet en güzide ve yetmişmiş evladını Çanakkale siperlerinde bırakmış ve başarımızda en önemli etken olmuştur.”¹⁶ Vatana hizmet ettiğinin bilincinde olan Türk askeri, her türlü fedakârlığı hiç çekinmeden yapabileceğini çok defa beyan eder. Örneğin Harputlu Mülazım Ali Haydar Efendi, annesine hitaben şunları yazar: “Benim için kutsal bir borç olan ödevimin yerine getirilmesi neyi gerektiriyorsa onu yapmaktan çekinmeyeceğim. Dünyanın tadını tattım. Daha çok gencim, ama şunu da pek iyi biliyorum ki, amacımız vatana hizmettir.”¹⁷ Mustafa Kemal de, Fevzi Paşa’ya yazdığı mektupta vatanın mukaddes oluşunu ve bu uğurda askerlerimizin “istihkar-ı mevt” ettiklerini yazar: “Vatan-ı mukaddesemizi çiğnemeye çalışan hain düşmana –ancak âli himmet arkadaşlarımızın istihkar-ı mevt etmeleri sayesinde- pek iyi dersler verilmektedir. Vatanı tahlis için hûn-ı hamiyetlerini büyük bir şevk ile isar eden arkadaşlarımızın gayretleriyle düşmanın her nevi teşebbüsât-ı müstakbelesine mani olunacağı hakkındaki itminanımız berkemaldır.”¹⁸ Düşmana vücudunu siper ederek karşı koyan Teğmen Mehmet Dursun, bir mektubunda vatan için kaybettiği kolunun hiç önemli olmadığını söylemektedir: “Gözümü açtığım vakit kendimi yatakta kolsuz olarak buldum. Vatan için bu hale geldiğimi düşünerek teselli oldum.”¹⁹

15 Çakır, *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, s. 111.

16 Selahaddin Adil Paşa, *Çanakkale Cephesinden Mektuplar-Hatıralar*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007, s. 109.

17 Çakır, *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, s. 95.

18 Çakır, *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, s. 83.

19 Çakır, *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, s. 91.

3. Bireysel Duygular

Toplumsal niyet ve teşebbüslere bir motivasyon unsuru olarak bireysel duyguların çok önemli bir arka plan sağladığını söylemek mümkündür. Bireysel duygular ve niyetlerin psikolojik bir destek sağladığı bilinir. Zira Çanakkale’de savaşan kahraman Türk askerinin aynı zamanda bir eve, aileye ve muhite sahip olduğunu, bir mesleğinin ve geride bıraktığı insanların pek çok sorunlarının bulunduğunu ifade etmek gerekir. Cepheye giden askerlerin bir robot ve savaş makinesi olmadığını, insan oluşlarından kaynaklanan istek ve duygulara sahip olduğunu ve bunun da askerlerimize bir motivasyon sağladığı ortadadır. Efsanevi yanları ağır basan Türk askeri, elbette, vatan, millet, Osmanlılık, din gibi aidiyetle ilgili duyguların yanında eşleriyle, çocuklarıyla, onların geçimiyle, işiyle ilgili kaygılara da sahiptirler. Bütün bunlar, Türk askerini savaştan soğutmaz, bilakis savaşa motive eden bir duygu ve arka plan vazifesi görerek gelecek tahayyüllerine destek sağlamaktadır.

Hasret, bireysel duygular içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Türk askeri, hasret duyduğu ailesinden, eşinden ve çocuklarından haberdar olmak, onların birkaç satır mektubunu okuyarak vazifesini daha layıkıyla yapmak istemektedir. Selahaddin Adil Paşa, eşi Siret Hanım’a hasret duygularıyla kendisinden habersiz kalmak istemediğini yazar: “*Yalnız beni mektupsuz, habersiz bırakma. Bütün kalbimle seni der-aguş ederim. Beni mazur göreceğine eminim sevgilim. Beni rahat ve serbest bir fikirle çalışmaya bırakman için her gün, vevle tek bir kelime olsun beni haberdar etmenden başka bir şey istemem.*”²⁰ İbrahim Naci de, Selahaddin Adil Paşa gibi düşünmektedir. İstanbul’dan gelecek bir mektubun, ailesinden alacağı bir haberin onu ne denli sevin-direceğini yazmaktadır:

“Bugünlerde ruhumda yeni bir acı veren dert hâsıl oldu: Mektup! Ben öyle zannediyorum ki İstanbul’dan gelecek mektup benim kalbimin bütün hıçkırıklarını teskin edecek, ruhumun sıkıntısını düzeltecek. Evet, bütün acularım ve üzüntülerim gidecek.

Ah, ey mektup, ey hayat arkadaşım! Sen şimdi neredesin? Bana emelimden, hayatımdan, saadetimden haber edecek olan mektup, söyle sen şimdi neredesin? Pek uzak mısın?

*Ben senin gelişini tahammülsüz inlemeler, vücudunu cana dokunan matemlerle bekliyorum. Bana bu ümitsizlik anında bir hayat bağı verecek misin?”*²¹

Hasret duygularıyla mektup yolu gözleyen askerlerimiz, herhangi bir sebeple ailelerinden haber alamayınca mutsuzlaşırlar, ailelerinden gelecek ve ailelerine gön-

20 Selahaddin Adil Paşa, *Çanakkale Cephesinden Mektuplar-Hatıralar*, s. 132.

21 İbrahim Naci, *Allahausmarladık*, s.105.

dereceklere emanetlerin yerlerine ulaşmasını isterler. Bu duyguyla Agah isimli bir asker, Yunus Nadi’ye şu mektubu yazar: “İstanbul Postahanesi buraya mektup ve posta emaneti almıyormuş!... Çok yanlış hareket ediyor! Buradaki subayların ve erlerin geride bıraktıkları, ailelerinden zamanında haber almazlarsa, ailelerine gönderecekleri emaneti, parayı gönderemezlerse, nasıl gözleri ve gönülleri arkada kalmaz ki?”²² Zira mektup almak, hasreti ortadan kaldıracak, askerimizin geride bıraktıklarının sağ-salim oluşu onları motive edecektir. Selahaddin Adil Paşa, bu duygularla eşine sitem eder. “Mamañih vücütça sağlam ve zindeyim. Mektuplarını rica ederim. Çok ve uzun yaz.”²³ Paşa, bir diğer mektubunda “manevi bir tağdiye”ye ihtiyacı olduğunu belirtir. Manevi gıda, onu motive edecek husus ise eşinden alacağı mektuplardır:

“Çok şükür sıhhatteyim, buraya geleli takriben bir ay oldu. Kendimi epey toparladım. Tabii bu hususta gönderdiğin havyarlar, tere yağları, ... şekerlemeler de pek tesirli oldu. Hele maden suları midemi büsbütün düzelterek iştihamı artırdı. Bu maddi gıdalardan maada beni bu derece düşülmüş, özenip bezenerek yollamış olduğundan, mebzul, mültefit, uzun mektuplarla ruhum tazelenmekten her an hali kalmamış bulunduğundan ayrıca manevi bir tağdiye oldu.”²⁴

Sonuç

Bir edebiyat eseri olan, araştırma ve incelemelerde sıkça başvurulmuş kişisel belgelerden mektup, hatıra ve günlükler, “vakaların ruhunu” ortaya koymaktadır. Mehmet Fasih Bey, hatıralarında, bahsi geçen ürünleri yazma çabasının olayların arka planını ve ruhunu aktarmakla ilişkili olduğunu söyler: “Zaman acı ve tatlı her hatırayı kalplerimizden çalmaktadır. Onların dehşeti, letafeti çalınmaya mani olsa bile hayatı ruhu mesabesinde olan heyecanını mahvetmektedir. Acaba bu defter onu muhafaza edebilecek mi?”²⁵ Çanakkale Savaşları’nın ruhunu ortaya koyan husus, isimli-isimsiz, rütbeli-rütbesiz nice kahramanların kişisel ürünleri, onların iç dünyalarını, hayata, savaşa ve olaylara bakışını ortaya koyan eserleridir. Bu çalışma, Türk askerinin nice kahramanlıklara imza atarken kendisini bu kahramanlıklara sevk eden amillerin neler olduğunu anlama gayretini ortaya koymaya çalışmıştır. Tarih kitaplarında ciddi bir surette anlatılan pek çok bilgi, aslında kişisel tarihlerin toplamı olan siyasi ve sosyal tarihin ürünü olursa daha beşerî bir perspektif kazanacak, Türk evladına atalarının düşündüklerini onların dilinden okuma fırsatı verecektir. Çanakkale Savaşları’na, Kurtuluş Savaşı’na katılan askerlerimizin kaleme aldığı daha pek çok mektup, günlük ve hatıra metinleri mevcuttur. Bu metinler, onların içinde bulunduğu ruh durumunu,

22 Ruşen Eşref vd., *Çanakkale-Savaşın Anlatıyor*, Örgün Yayınevi, İstanbul 2006, s. 22.

23 Selahaddin Adil Paşa, *Çanakkale Cephesinden Mektuplar-Hatıralar*, s. 165.

24 Selahaddin Adil Paşa, *Çanakkale Cephesinden Mektuplar-Hatıralar*, s. 166.

25 Mehmet Fasih Bey, *Günlüğü-Mehmet Fasih Bey’in Çanakkale Anıları*, s. 83.

sosyal ve psikolojik motivasyonlarını ortaya koyar. Bir askerin iç dünyasını anlamakla işe başlanırsa savaş tarihinde yeni bir bakış açısı ortaya çıkacak, savaşlara sebep olan siyasi ve toplumsal motivasyonlardan daha çok toplumu yapan bireylerin motivasyonları belirmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Baymur, Feriha Balkış, , *Genel Psikoloji*, İnkılâp Kitabevi, (20. b.), İstanbul 2010.
- Çakır, Ömer, *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.
- Gürtürk, Sami, *Psikoloji*, Ulusal Basımevi, Ankara 1971.
- İbrahim Naci, *Allahısmaırladık-Çanakkale Savaşı'nda Bir Şehidin Günlüğü*, (Haz.Lokman Erdemir; Seyit Ahmet Silay), Yeditepe Yayınevi, Çanakkale 2013.
- Kur'ân-ı Kerim*, Bakara 2/54.
- Masaroğulları, Güncel; Muhammet Koçakgöl, *Psikoloji Sözlüğü*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2011.
- Mehmet Fasih Bey, *Kanlısırt Günlüğü-Mehmed Fasih Bey'in Çanakkale Anıları*, (haz. Murat Çulcu), Arba Yayınları, İstanbul 1997.
- Ömer Onbaşı'nın Mektubu, *Yeni Mecmua-Çanakkale Özel Sayısı*, (haz. Muzaffer Albayrak; Ayhan Özyurt), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008.
- Sayılır, Burhan, *Çanakkale Kara Savaşları Öncesi ve Sırasında Psikolojik Harekât Faaliyetleri, Askerlerin Psikolojileri ve İçinde Buldukları Koşullar (Mart-1915 Ocak 1916)* (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara 2005.
- Selahaddin Adil Paşa, *Çanakkale Cephesinden Mektuplar-Hatıralar*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.
- Ünaydın, Ruşen Eşref, vd *Çanakkale-Savaşınlar Anlatıyor*, Örgün Yayınevi, İstanbul 2006.

